ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Αμνάτο για το Αρκάδι

Γιώργος Κανακάκης
Υπεύθυνος εκπαιδευτικών προγραμμάτων
Χάρης Στρατιδάκης
Επιμελητής Σχολικού Μουσείου

Η Αμνάτος -για όσους δεν την ξέρουν- είναι ένα ορεινό χωριό, με 120 περίπου κατοίκους, χτισμένη σε υψόμετρο 340 μέτρων, κοντά στη Μονή Αρκαδίου. Στο χωριό αυτό θα πραγματοποιηθεί την προσεχή **Κυριακή 6 Νοεμβρίου** 10.00-13.00 εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το Αρκάδι και την αρκαδική εθελοθυσία, με διοργάνωση του Σχολικού Μουσείου του Δήμου Ρεθύμνης. Το πρόγραμμα δεν απευθύνεται όπως συνήθως σε παιδιά αλλά και σε ενήλικες, ή, όπως συνηθίζεται να λέμε, σε οικογένειες. Παράλληλα την τρέχουσα εβδομάδα στο χωριό πραγματοποιούνται προγράμματα για σχολικές τάξεις, με θέμα «Το σχολείο μου γιορτάζει το Αρκάδι». Την σειρά των σχολείων που το παρακολουθούν κλείνει την Παρασκευή το Δημοτικό Σχολείο του Μπαλί.

Είναι γνωστό ότι η Αμνάτος συνδεόταν με ισχυρούς δεσμούς με το μοναστήρι. Κατά τη Βενετοκρατία το χωριό είχε ακμάσει, αναφερόμενο τότε ως φρουριακός οικισμός με το όνομα «Burg Amnatos». Από την μακρινή εκείνη εποχή διασώζονται ίχνη της «Ξυλόπορτας», ένα μεγαλειώδες θύρωμα, στο επιστύλιο του οποίου υπάρχει η επιγραφή «Initium sapienti(a)e timor Dommini», («Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου), κατοικίες με τυφεκιοθυρίδες και τα ερείπια ενός αμυντικού πύργου, ο οποίος επικοινωνούσε με εκείνον στον λόφο Κορές του Αρκαδιού και ο οποίος φαίνεται στον χάρτη του R. Duval του έτους 1677. Από την περίοδο της Βενετοκρατίας διασώζεται επίσης -με ασβεστωμένες όμως τις τοιχογραφίες της- η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας, που αποτελεί εξάρτημα της Μονής Αρκαδίου. Στην πραγματικότητα η Αγία Μαρίνα ήταν ένα μοναστήρι καλογραιών, στο οποίο κατέφυγαν το 1646 οι «καλογράδες» από το κοντινό μοναστήρι του Μερκούρη για να γλιτώσουν από τους επερχόμενους Οθωμανούς, όπως μας πληροφορεί ο Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλής στο χρονικό «Διήγησις διά στίχων του δεινού Κρητικού Πολέμου».

Στην περίοδο της Οθωμανικής Κατοχής που ακολούθησε η Αμνάτος πέρασε από πολλές περιπέτειες, με σημαντικότερη συνέπεια τη μεταστροφή μέρους των κατοίκων της στη μουσουλμανική θρησκεία. Έτσι αρκετοί περιηγητές εντυπωσιάζονταν από την όντως εντυπωσιακή θέα του χωριού, όπως έρχονταν από το Αρκάδι, με τον μιναρέ του τεμένους να δεσπόζει (Pashley 1834 κ.ά.), ενώ και αρκετά όψιμα, μετά τις δύο μεγάλες επαναστάσεις, το έτος 1881 το χωριό κατοικούνταν από μικτό πληθυσμό, δηλαδή από 183 χριστιανούς και 107 μουσουλμάνους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι την εποχή εκείνη το χωριό αποτελούσε την έδρα ομώνυμου Δήμου, στον οποίο ανήκε διοικητικά και απογραφόταν και η Μονή Αρκαδίου.

Παρόλη τη δύσκολη πληθυσμιακή αναλογία, οι χριστιανοί της Αμνάτου διατηρούσαν στενές σχέσεις με το μοναστήρι, μεγάλο μέρος της επαφής του οποίου με τον έξω, τον κοσμικό χώρο, πραγματοποιούνταν μέσω των Αμνατσανών. Πολλοί από τους υπηρέτες του Αρκαδιού (βοσκοί, καλλιεργητές και τριτάρηδες) αλλά και μοναχοί και «δασκάλια» του προέρχονταν από το χωριό αυτό και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η Αμνάτος απετέλεσε τον οικισμό ο οποίος έδωσε αναλογικά τον μεγαλύτερο αριθμό νεκρών στην αρκαδική εθελοθυσία, με τουλάχιστον 37 καταγεγραμμένους νεκρούς. Από τους

άμαχους σφαγιάστηκαν δέκα, η *Χαριστή Λουκάκη* και τα παιδιά της *Ευγενία*, *Στυλιανή*, *Ιωάννης* και *Γεώργιος* και η *Ελένη Σμυρνάκη* και τα παιδιά της *Γεώργιος*, *Δημήτριος*, *Ευαγγελία* και *Μαρία*. Από τους άνδρες ο *Νικόλαος Γαληνάκης* επέζησε και τουφεκίστηκε, ο *Γεώργιος Νικάκης* σκοτώθηκε στην Τράπεζα, ο *Εμμανουήλ* και ο *Αντώνιος Κανακάκης* σκοτώθηκαν μαχόμενοι, οι *Ιωάννης Μαστορακάκης* και *Ιωάννης Βασιλακάκης* ολοκαυτώθηκαν στον Ανεμόμυλο και ο *Κωνσταντίνος Δασκαλάκης* λογχίστηκε μαζί με τους υπόλοιπους εθελοντές του *Ι. Δημακόπουλου*. Στις 9 Νοεμβρίου σκοτώθηκε μεταξύ άλλων και ο Αμνατσανός ιεροδιάκονος του Αρκαδίου *Άνθιμος Σμυρνάκης*, παρά το ότι βρισκόταν ήταν κατάκοιτος στο κελί του, τραυματισμένος από την μάχη στους Μύλους.

Οι μουσουλμάνοι της Αμνάτου και της Κυριάννας διακατέχονταν από διαρκή φόβο για τους χαΐνηδες, που έβρισκαν καταφύγιο στο Αρκάδι, όπως φαίνεται από την καταγγελία του Αμνατσανού *Αλή Αλικάκη* στον Διοικητή Ρεθύμνου το έτος 1851 (Βενέρης, 1938) ή 1849 (Παπιομύτογλου, 1995), λίγο πριν την ολοκαύτωση. Ο τότε ηγούμενος *Γεράσιμος Τουρνάκης* είχε αναζητηθεί από τον μπουλούκμπαση του Ρεθύμνου και όταν μετά από δύο εφόδους συνελήφθη, απολογούμενος αντέκρουσε τις κατηγορίες ευθαρσώς αλλά και διπλωματικά, λέγοντας ότι «τίποτα δεν γνωρίζει για κακοποιά στοιχεία και ότι τέτοια δεν εμφανίστηκαν στο μοναστήρι και δεν γνωρίζει αν εμφανίστηκαν αλλού, αλλά ότι αρχή του μαναστηριού είναι να φιλοξενεί οποιονδήποτε άνθρωπο το επισκέπτεται, χωρίς να ερευνά αν είναι καλός ή κακός».

Το μοναστήρι κατείχε σημαντική περιουσία στην περιφέρεια της Αμνάτου, που το έτος 1722 ανερχόταν σε 3.685 ελαιόδεντρα, 792 λοιπά δέντρα, περιβόλια, αμπέλια και μποστάνια 171 εργατών και χωράφια 200 εργατών που σημαίνει ότι για την καλλιέργειά του απαιτούνταν συνολικά 371 ημερομίσθια ανά έτος.

Σήμερα το χωριό αποτελεί μια παρακαταθήκη της ιστορίας του Αρκαδιού, εφόσον μάλιστα η ολότητα των χριστιανών κατοίκων του είχε καταφύγει στο μοναστήρι ήδη από την έναρξη της Μεγάλης Κρητικής Επανάστασης. Τα σημεία που δείχνουν τη στενή σχέση τους είναι πολλά και θα χρησιμοποιηθούν όλα για την διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος. Καταρχήν θα γίνει σχετική προβολή, στο Στέκι του φιλόξενου Πολιτιστικού Συλλόγου, και στη συνέχεια επίσκεψη στον χώρο όπου ήταν χτισμένο το πατρικό σπίτι της ηρωίδας **Χαρίκλειας Δασκαλάκη** και εκί που έχει στηθεί ο ανδριάντας της. Όπως είναι γνωστό, η *Χαρίκλεια Δασκαλάκη* είχε παντρευτεί στην Αμνάτο και υπήρξε μητέρα τριών γιων, του **Γεωργίου**, του **Αντωνίου** και του **Κωνσταντίνου**, οι οποίοι πολέμησαν και σκοτώθηκαν όλοι στην επανάσταση του 1866. Μάλιστα το κατατρυπημένο κρανίο του *Κωνσταντίνου*, το οποίο η μητέρα του είχε θάψει αρχικά στον οικογενειακό τάφο της Αμνάτου και που η αδελφή του *Κυριακούλα* τοποθέτησε μετά την εκταφή στη γνωστή προθήκη του Ηρώου του Αρκαδιού, πριν από μια δεκαετία μπόρεσε να αναγνωρισθεί και να ταυτιστεί από επιστήμονες ιατροδικαστές.

Η *Δασκαλοχαρίκλεια* αποτέλεσε την πιο γνωστή γυναίκα του αρκαδικού δράματος και η λαϊκή μούσα δεν παρέλειψε να εκθειάσει τον ηρωισμό της:

Η Δασκαλάκαινά 'στεκε κι εκράθιε τη σημαία
έστεκε εις τα κλάουστρα κι εφώνιαζ' όλη μέρα,
των καπετάνιων φώναζε να μην παραδοθούνε,
να μην πιαστούν αιχμάλωτοι, καλλιά να σκοτωθούνε...

Όσοι λάβουν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα έχουν την ευκαιρία να μάθουν περισσότερα για την ηρωική οικογένεια, ακούγοντας -μεταξύ άλλων- το δημοτικό τραγούδι που αφορά τα τρία παλικάρια *Δασκαλάκηδες*, που αρχίζει έτσι:

Κάθε πρωί με το δροσό π' ανοίγου τ' αθουδάκια
πέτε μου, αν τα ξέρετε, τα τρία Δασκαλάκια...

Οι δεσμοί της Αμνάτου με το Αρκάδι δεν εξαντλούνται ασφαλώς στα παραπάνω. Οι παρευρισκόμενοι θα έχουν την ευκαιρία να δουν από κοντά και το σπίτι της **Ελένης Λουκάκη-Σφακιανάκη**, του πεντάχρονου δηλαδή κοριτσιού που σώθηκε από την ανατίναξη με σακατεμένο το δεξί χέρι και που στη συνέχεια έκανε οικογένεια στο χωριό. Θα μάθουν επίσης και για άλλους 21 διασωθέντες, μεταξύ των οποίων τον **Κανάκη Κανακάκη**. Τις αναμνήσεις του από την πολιορκία και την ανατίναξη, από την παράδοση στα τακτικά στρατεύματα και από τη μεταφορά τους στο Ρέθυμνο, θα μεταφέρει στην ομήγυρη η δισεγγονή του *Μαρίνα Κανακάκη*.

Οι ευκαιρίες όμως για μια βιωματική προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων δεν θα τελειώσουν εκεί. Οι παρευρισκόμενοι θα μπορέσουν να μεταφερθούν νοερά στις συνθήκες που επικρατούσαν πριν από ενάμισι αιώνα μέσα από τα εκθέματα του Λαογραφικού Μουσείου του Πολιτιστικού Συλλόγου Αμνάτου. Στη συνέχεια θα καθίσουν για λίγο στα ξύλινα θρανία του Σχολικού Μουσείου, για να αντικρίσουν τους ήρωες στην ιστορική σχολική πινακοθήκη και να προσπαθήσουν να γράψουν με σινική μελάνι και φτερά το τελευταίο αγωνιώδες μήνυμα του ηγουμένου Γαβριήλ:

Προς τον Κύριον Πάνον Κορωναίον, Συνταγματάρχην και Γενικόν Αρχηγόν,
όπου ευρίσκεται.
Γενναιότατε Αρχηγέ Π. Κορωναίε,
προφθάσατε μίαν ώραν ταχύτερον διότι μάς έκλεισε και τακτικός και άτακτος στρατός πολύς.
Εν τη Ιερά Μονή Αρκαδίου εν βία μεγίστη
την 8η Νοεμβρίου 1866
Καθηγούμενος Γαβριήλ
Ι. Δημακόπουλος

Εάν ο καιρός το επιτρέψει, όσοι πάρουν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα επισκεφθούν και τα ερείπια του Σχολαρχείου (Ελληνικού Σχολείου) της Αμνάτου και θα μάθουν για τη στενή εκπαιδευτική σχέση του Αρκαδιού με το χωριό, που περιλαμβάνει επίσης τη χορηγία της ανέγερσης ενός κοινού σχολείου ακριβώς πριν από την επανάσταση του 1866, οπότε και πυρπολήθηκε. Θα μάθουν επίσης για την ανέγερση τρίτου διδακτηρίου μετά το έτος 1870 που ξαναπυρπολήθηκε κατά την επανάσταση του 1897-98, την οικοδόμηση τέταρτου το έτος 1901 σε οικόπεδο που προσφέρθηκε από το μοναστήρι και, τέλος, την οικοδόμηση του νεότερου διδακτηρίου το έτος 1961, που σήμερα στεγάζει το Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα προγράμματα του Σχολικού Μουσείου εντάσσονται στο Πρόγραμμα *της* **Οργανωτικής Επιτροπής των Εκδηλώσεων για τα 150 χρόνια της Αρκαδικής Εθελοθυσίας**. Η συμμετοχή της Αμνάτου θα ολοκληρωθεί με τη διεξαγωγή σ' αυτήν μέρους του Παιχνιδιού Γνώσεων του Ολοκαυτώματος, το οποίο θα πραγματοποιηθεί τη Δευτέρα 14 Νοεμβρίου και απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου.